

848

2842

Moncho, G.M.

A13/7/29

DITSO TSA BASOTHO BA TLHARESELELE

By G.M. Moncho,
Head Teacher, Tlhareselele School, Pitsani

K 32/29

rec 20/1/50

Ga twe BaSotho ba Tlhareselele ba tšwa kwa LeSotho mo thabeng ya Kgwele (Riempiesberg). Go bonala gore ba setse ba latlhegetswe ke thulaganyo yotlhe ya ditšo tsa bone, le mekgwa le melaō. Le magosi a bona tota a nntseng a ba busa ba sale kwa LeSotho ga ba itse go a rulaganya, le e seng 'lebōkō' ja ope wa bone kgotsa ja morafe.

Ba bina kwena, mme ga ba itse gore go tsile jang gore ba e bine. Ba bidiwa BaKwena ka sebōkō se sa bone.

Raphōthō Mmasa a re: E rile ba le kwa Kgwele ba ne ba busiwa ke morena Matsie, a tshegeleditse ngwana wa ga mogolowe Kofu-a-Maoba. Mme lehatshe le ne le pitlaganye, le sena boagō jwa batho, le mahudišō a loruo le temo. Ka lobaka loo ba ne ba rule thata; e dira gona kgosi Matsie le Letselea monnawê ba roma Mmasa gore a tle ntlheng ya Bokone go lebaleba kwa morafe o ka falalelang teng. Mmasa a tla go fitlha mo Maamuse (Schweizer Reneke), a hitlhela e le lehatshe je le nonneng sentle, le na le mahudišō le malemo a a itekanetseng. Le ne le agilwe ke BaKgothu ba ga Pharatlhatlhê.

Mmasa a boela kwa Kgwele, a bolelela Matsie le Letšelea gore kgomo ya Maamuse e gangwa e kaname. BaKwena ba simolola go hudugela kwa hatshing ja Maamuse, e ka nna ka ngwaga wa 1860. Ba dule mo ga bone ba iketleeditse go ya go thibelela nela kwa Maamuse. Ba feta ba rala lehatshe ja Free State kaha bophirimatsatsi, ba tla ba tšhotse ditlhobolō tsa bone, ba tsamaya ka makoloi. Go no go busa molaodi President Brand mo Free State ka baka loo; mme ya re BaSotho ba feta ka motse wa Makeleketla mmušō wa ba amoga ditlhobolo, mme wa ba rebola go fetela kwa ba go gopotseng.

Ekete go tseelwa dithunya ga ba gakatsa bogolobogolo mo maikaelelong a bone. Ba tla go feta ka Bloemhof, ba bo ba tla go goroga mo Maamuse; ekete mo lobakeng lwa ngwaga tse pedi

/ba

This is original this was presented by J. Schapera, Jan. 30 for whom it was written, to use, keep etc. M.M.

K32/29

ba sena go tšwa kwa Kgwele.

Mo Maamuse BaSotho ba nna ngwaga di ka nna tlhano hela, ba bo ba hudugela kwa LoHurutshe, ba tshaba kang e e neng o le ha gare ga BaKgothu le MaBuru a ga Pual Kruger.

Ga twe Pharatlhatlhe kgosi ya BaKgothu o na a sa ineele mo MaBurung, a gana go kgethela Kruger, mme kagišo e se ka ya nna gone; MaBuru a na a batla go tllhasela BaKgothu, a ba senyetsa ruri. E rile MaBuru a sa nntse a rera tiro e, BaSotho ba utlwela, mme ba tšhaba go nna mo ntweng. Ka lobaka loo marena a a na a nntse a busa BaKwena a na a šwetse teng kwa Maamuse. Bogosi jwa bone bo ne bo busiwa ke Kofu morwa Maoba, yo o na a nntse a tshwareletšwe ke Matsie, rangwanaagwe.

Ka ba na ba jewake moetlô BaSotho ba romela ditlhola kwa Dinokaneng motse wa BaHurutshe, mo motlheng wa ga Ikalafeng kgosi ya BaHurutshe. Ga dirala ya re ditlhola di boa tsa bolela ha BaHurutshe ba na le lehatshe je le ntle, e bile ba letlile gore BaSotho ba ka ba falalela.

Ga dira khuduga gape e mo go yona BaSotho ba na ba rata go itshenya lešomô; le gale e seng thata. Bangwenyana ba tsamaela ntlheng ya Taung, C.P., ba gasame, ba sa ipofa ngatana. Ba bangwe bale ngawana (?bangwenyana) ba na le Tampôrô mongwe wa magosana ba leba botlhabatsatsi, ba ya ba thibeleda kwa GaPhiri (Koster), le gompiyeno ba sa le teng. Bontsi jwa BaSotho le bogosi jo bogolo jwa ya Dinokaneng. Ba na ba tla ka loruô lo lontsi gonne lobakanyana lo ba na ba lo nntse kwa Maamuse e ne e le lwa tapologo le phuthulogo e kgolo, loruô lo atile thata. BaHurutshe ba amogela BaKwena ka kagišo ba ba baya ka bo-morafe jwa bone ha thoko ga motse wa Powê, ntlheng ya Bokwene, mo thotaneng e e bidiwang Borôtha-madi. Le gompiyeno BaSotho ba bangwe ba setse teng le kgosi e kgolo Kofu Maoba.

/BaSotho

K32/29

BaSotho ba thibelela mo Borōthamadi, ba lapologa, ba tlhaka-
nela maamusō a lehatshe le BaHurutshe. Legale ba ne ba hapaana
le BaHurutshe ka mekgwa le melao. Gongwe ba se ke ba ye pitšong
ka tshwanelo, kgotsa ba se ke ba bololele tiro ya morafe jaaka
batho ba bangwe. Le gale moo go se ka ga phunya kgwêba epe; ga
tsamaya ga iija mediêpê BaKwena ka bosì.

Kgang ya tšoga ha gare ga magosi a BaKwena, mme jaaka e le
mokgwa morafe wa kgaogana wa nna dikarolo pedi. Ga twe maina a
a latelang ke bana ba ga morena RaMaoba: Maoba, Matsie, Letšelea,
Makhetha, Mojakisane, le ba bangwe.ba sekae. Ha kang e tla
tšoga, Kofu a tshwara bara Matsie jaaka batlhanka fela, a ba
nyatsisa morafe, a ba nyenyehatsa. BooraLetselea le Makhetha le
ba bangwe ba ngongoregela selo se. Kofu a tšwelela pele hela go
bogisa Motšoko morwa Matsie; a tlhokomologa dingongorego tsa
morafe. Mongwe wa bangongoregi e ne e le Mothibedi morwa Letše-
lea, mme a akoha a itlhwatlhwaetsa a huduga a tla mono Tlharese-
lele polasing ya ga Kgosi Montshiwa mo hatshing ja BaRolong je le
mo Tshireletšong. E rile kang e nntse e tswelela pele Mothibedi
a kuela ba ba ratang go tswa mo Lohurutshe kwa go ene. Ga huduga
bara Matsie le bara Letšelea, le bara Makhetha le bara Mohlomi,
le bara Mmasa, le bara Mojakisane; ba tla Tlhareselele, yo o na a
bidiwa Maiphitlhwanane baka loo.

Leina ja Maiphitlhwanane le hupeditšwe ke Tlhareselele jaa-
nong je le simologileng ka setlhare se seleele sa moku se se ne
se heta ditlhare tsothe ka go gola, se e ne e tle e re ha kgosi
Montshiwa a etetse polasi e, a golole fa go šona, mme batho ba
nne ba mo isetse lekgetho kgotsa sehuba teng.

E rile ka BaKwena ba na ba ruile thata a ba letla gore ba
age mo polasing e, ka bo-morafe jwa bone, ka e bile ba le bantsi.
BaKwena ba aga motse o o bidiwang Tlhareselele, nako kgolo ke
ke eno.

/E rile

K32/29

E rile bara Matsie ba sena go tla mo Tlhareselele, Mothibedi a re o ba naya maemo a bone a bogosi, mme ba bo mo rebolela, ba re a bo tsêyê. Jalo bara Letšelea ba sale ba bo tseela ruri go tla go tsena nakung eno. Mothibedi o šwetse gona mo Tlhareselele, bogosi jwa tšhwarwa ke Mpuane Letšelea, ka morwa Mothibedi Kaemane Letšelea a na a sa le mmotlana. BaRolong ba bolela gore BaSotho ba ne ba utlwa thata e bile ba le kagišo thata mo pušong ya Mothibedi go tla go tsena mo go Mpuane. E rile Kaemane a sena go gola Mpuane a mo neela bogosi ka kagišo, ka ngwaga wa 1935. Ya re ka 1936 Kaemane a ya go kopa bogwêra mo go kgosi Lotlamoreng Montshiwa, mme a bo rebolelwa a rupisa. Gompiyeno Kaemane o ile ntweng mme o tshegeleditswe ke mongwe wa bo-rrangwanaagwe, e bong Mokgoro Letšelea.

BaSotho ba rile ba goroga mo Maiphitlhwane ba hithela le hatshe le na le maamušo a loruô thata le letlhaku ja dijalo. Mme ba bo ba ruile dinku bogolo, mme tsa ata mo go boitshegang. Ba ne ba bogisiwa thata ke lenyora ja batho le ja diruiwa ka goba go no go sena sediba sepe ha e se kgakala thata hela kwa Ngwatsau, e ka nna dimaele di le 12. Morago bangwe ba bone ba ikepela didiba tse di sa ntseng di dirisiwa le gompiyeno; ba bangwe ba epa mekorwana le ditamo. Jaanong ba na le metsenyana a go nwa le loruô.

Mo thabologong BaSotho ba sa le kwa morago thata thata. Ba sa nntse ba batla thupišô boemong jwa thuto. Kgosi Lotlamoreng Montshiwa o ba agetse sekole ka ngwaga wa 1931, mme BaKwena ba se lebile jaaka letšhwenyo hela mo go bone. Bana ba basimane ba natehelwa ke go disa le gore ha ba nna makawana ba tseye konteraka ya dimaene ba ye Gauteng. Mo ditirong tsa legae le dikago ba sale kwa tlase thata. Dilo tsotlhe tsa tlabologo ke letshwenyo je legolo mo go bone. Le gale bangwe ba bone ba ba agileng mo gare ga BaRolong ba botokanyana. Jaaka ba sa nntse ba gana thuto, mekgwa le maitšeo a bone mo ditirong tsotlhe di emelwa ke yo o sebeta. Maitseo a puo ya bone a sa nntse a tlhoka tlabololo thata. Ka bokutšwane ke gore, mekgwa le maitseo a bone ga di dumalane le tsa SeTswana.

ends s 848 — ends